

Київського національного університету культури і мистецтв».

Наукові інтереси: історія, теорія мистецької освіти; вплив вищої школи на розвиток предметних компетентностей студентів-музикантів.

INFORMATION ABOUT AUTHOR

ZORIN Vasyi Vasyliovych – Leading Concertmaster of the Department of Choreography of Separated Subdivision «Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts».

Circle of scientific interests: history and theory of art education, pedagogical skills of pianist-accompanist.

BOROVYTSKA Olena Mykolaiivna – Leading Concertmaster of the Department of Musical Arts of Separated Subdivision «Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts».

Circle of scientific interests: history and theory of art education; the influence of higher school on the development of subject competencies of music students.

YULDASHEVA Iryna Oleksiivna – Leading Concertmaster of the Department of Musical Arts of Separated Subdivision «Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts».

Circle of scientific interests: history and theory of art education; the influence of higher school on the development of subject competencies of music students.

Стаття надійшла до редакції 27.04.21 р.

УДК 373.5.016:784]:37.015.31

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-195-178-182

ЗОТОВА Вікторія Євгенівна –

аспірантка кафедри теорії та методики музичного навчання, хорового співу та диригування факультету мистецтв імені А. Т. Авдієвського

Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

ORCID:<https://orcid.org/0000-003-0548-1774>

e-mail:vanilvetochka@gmail.com

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Музика займає одну з провідних позицій в сфері дозвілля і художніх уподобань молоді. Вона впливаючи на інтелект, духовну сферу, творчу активність є невід'ємною частиною підліткової субкультури. Для школярів цієї вікової категорії характерне формування системи життєвих цінностей і пріоритетів, активна соціалізація і прагнення до самопізнання, розкриття своїх здібностей, зокрема у мистецтві співу. Масова культура враховує саме ці фактори, продукуючи телевізійні шоу «Голос. Діти», «Х-фактор», «Україна має талант» та ін.

Освітня галузь знань, маючи значні досягнення в інших напрямках роботи, щодо музично-естетичного виховання молоді на уроках музичного мистецтва має консервативне спрямування і дещо деградує останнім часом – зникають міжшкільні олімпіади і конкурси дитячої творчості з сольного співу та хорового мистецтва, натомість народжуються нові дистанційні фестивалі на комерційній основі, подекуди із сумнівною репутацією бо творчий аспект поступається комерційному і результати таких конкурсів-фестивалів є дуже суб'єктивними, а інколи відверто не правдиві. На уроках музичного мистецтва недостатньо часу

відводиться співу і значна кількість пісень загубилася в часах радянської епохи. Це не може зацікавити підлітка музикою настільки, щоб ще і продукувати творче самовираження учня. Підручники з музичного мистецтва подекуди відрізняються примітивною манерою викладення матеріалу і не відповідають віковим особливостям, вподобанням і музичному смаку учнів підліткового періоду.

Все сказане свідчить про існування недоліків в системі музичної освіти, які зазвичай, долає вчитель своїми зусиллями і творчим підходом до педагогічної діяльності. Креативні учні є відзеркаленням креативного вчителя. Наставник, як зразок для наслідування, має невтомно розвиватися як професійно, так і духовно, використовувати інноваційні шляхи в організації учбового процесу та подальшої творчої реалізації дитини і вся ця сукупна творча активність самого викладача не повинна обмежуватися лише роботою в класі.

Інформаційне середовище учня підліткового віку кардинально змінилося. Швидкісні форми передання та оновлення інформації змушують до трансформації, як в музичній педагогіці, так зокрема і у вокальній. Класичні традиційні форми вокального навчання зараз, в часи розквіту дистанційної

освіти, поступаються у значущості більш сучасним інноваційним формам в організації процесу навчання та педагогічним технологіям, які відповідають виклику часу, зумовленого глобальною всесвітньо-економічною кризою. Відкриваються і нові шляхи для розвитку креативного мислення і творчої реалізації учнів підліткового віку. Наша робота має намір вивчити актуальні тенденції для розвитку креативної активності учня підліткового віку в класі вокалу і в цьому полягає актуальність проблеми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Музично-естетичний розвиток школярів є предметом дослідження вчених творчої активності підлітків в процесі вокального навчання, відповідно передбачає і аналіз наукових праць в даній площині. Так, особливий інтерес в цьому аспекті становить мистецька педагогіка, важливі питання виховання молоді підіймають науковці В. Ємельянов, О. Лобова, О. Деркач, В. Холоденко, Л. Ороновська. Проблеми навчання сольного співу, як окремого виду музичної діяльності, присвячені роботи: В. Антонюк, Д. Аспелунда, В. Васіної-Гроссман, Л. Дмитрієва, А. Менабені, О. Мишуги, Ю. Юцевича та ін. Обсяг розглянутих ними питань охоплює історію розвитку вокального напрямку музичної педагогіки. Про творчий компонент у спілкуванні з мистецтвом говорили Б. Асаф'єв, Г. Нейгауз, Н. Ветлугіна, Б. Яворський, О. Ростовський, Л. Коваль, Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька та інші. З'являються ґрунтовні наукові роботи пов'язані з впровадженням в систему вокального навчання естрадного співу з огляду на фізіологічний розвиток різних вікових груп школярів. Аналіз методичних робіт, в яких викладається педагогічний досвід практиків з питань естрадного співу, було здійснено на основі праць вітчизняних та зарубіжних фахівців: О. Кліппа, В. Ємельянова, М. Попкова, К. Лінклейтер, С. Рігса, К. Садолін, Дж. Естіл.

Обсяг розглянутих нами питань охоплює історію розвитку вокальних напрямків музичної педагогіки. Історичний погляд на естрадне вокальне мистецтво викладено в дисертаційному дослідженні композитора, співака і педагога М. Мозгового, який розглядає процес становлення естрадного вокального мистецтва в Україні і його регіональні особливості. З'являються ґрунтовні наукові роботи пов'язані з впровадженням в системі вокального навчання естрадного співу з огляду на фізіологічний розвиток різних вікових груп

школярів. Серед таких робіт цікавість представляє дослідження Н. Єгорової, яка обґрунтувала необхідність полікультурного підходу до вокального навчання підлітків та виявила напрямки педагогічного супроводу цього процесу. Висвітлює актуальні питання вокального виконавства в мистецтві естради Н. Дрожжина, вважаючи вокальне виконавство унікальним художнім явищем в мистецькому просторі. Науковець стверджує, що підготовка естрадних вокалістів має свої особливості, які становлять певну проблему, її можна визначити як «розрив» теорії та практики в сфері естрадного вокального мистецтва. Н. Дрожжина наголошує на необхідності вироблення критеріїв для академічного та естрадного співу. Про розширення меж вокального навчання молоді в просторі інформаційного освітнього середовища йдеться в наукових публікаціях І. Горбунової, С. Шалаєвої, О. Ходановича та ін.

Підлітковий період в аспекті значних фізіологічних змін, перебудова організму підлітка з дитячого на дорослий, завжди викликала інтерес у науковців цього профілю: Ж. Абітболь, В. Морозов, М. Чаплін, Л.Тринос, Н. Можайкіної та ін. Досвід роботи з голосом та його патологією представлений у праці «Одисея голосу» відомого французького фоніатра, лікаря-хірурга Ж. Абітболь. В ній викладені наукові факти, щодо розвитку голосу, починаючи з народження дитини.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та висвітлити деякі аспекти розробленої методики вокального навчання підлітків із застосуванням ефективних технологій, виявити механізми творчої активності дитячої вікової групи в класі вокалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підлітковий вік – це період, коли свідомість виходить на якісно новий рівень, виявляється яскраво виражена потреба в самоусвідомленні, самовихованні, складаються найважливіші властивості особистості, притаманні в майбутньому і дорослій людині. Тому в умовах суперечливого, нерідко деструктивного впливу сучасних музичних трендів на духовний розвиток підлітків, їх творча активність представляється нам найбільш важливим рушієм учбового процесу, здатним стати реальним стимулом до становлення таких фундаментальних особистісних якостей, як емоційно-ціннісне ставлення до вокального мистецтва.

З огляду на це розробка і впровадження у вокальне навчання засобів, які сприяють творчій активності учня, а сам процес набуття

компетентності роблять неординарним і цікавим, може призвести до отримання якісно нового освітнього результату, завдяки суттєвій зміні форм, змісту і цілей освіти. Значне розширення інформаційного освітнього середовища, збільшення можливості комунікацій школярів і педагогів з колегами з інших шкіл і країн, доступ до світових інформаційних баз здатні забезпечити зростання мотивації учнів до навчання, посиленню їх творчої самореалізації. Такої думки дотримується ряд вчених (М. Данилов, Н. Менчинська, І. Родак, Т. Шамова та ін.). Так, І. Родак зазначає, що творча активність спонукає бачити тенденції розвитку явищ і подій, збагачує пошукову діяльність учнів знаннями з суміжних галузей знань. До компонентів творчої активності вчений відносить психічні процеси, серед яких важливе місце займають емоційне сприйняття, уява і мислення. Саме вони виявляють суттєві зв'язки між предметами і явищами, що пов'язані з динамікою творчого процесу, їх емоційно-вольовим підйомом, який зазвичай називають натхненням [5]. Т. Шамова розглядає творчу активність як один із рівнів пізнавальної активності, в якій виявляється особистість учня з його ставленням до змісту, характеру навчання, мобілізацією морально-вольових зусиль по досягненню мети діяльності. Характеризуючи нову якість діяльності, Т. Шамова зазначає широкі і стійкі пізнавальні інтереси, прагнення не тільки заглиблюватись в сутність явищ і їх взаємозв'язків, але й творчо підійти до цього процесу – віднайти, новий спосіб застосування знань, спонукаючи до самостійного пошуку вирішення проблем [8].

Звертаючись до педагогічного словника С. Гончаренка, визначення поняття «активність учня у навчанні» автором тлумачиться як дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації процесу навчання, яка сприяє вихованню в учнів ініціативності й самостійності, міцному і глибокому засвоєнню знань, виробленню необхідних умінь і навичок, розвитку в них спостережливості, мислення й мови, пам'яті й творчої уяви [7]. Поняття «творчість» автор пояснює, як продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення і наполягає на максимальному захопленні учня до самостійної діяльності, розвитку творчих інтересів та наполегливості у вирішенні креативних завдань [7].

Н. Менчинська вважає, що творча активність – це інтелектуальна активність учнів, їх здатність до саморегуляції процесу навчання, вона виявляється в самостійному

«видобуванні» нових знань і при актуалізації раніше утворених зв'язків. Тут хочеться доповнити думку автора і творчу активність трансформувати в емоційно-інтелектуальну активність учня, тому що не слід упускати духовну складову, якщо мова іде про творчість. З її думкою органічно переплітаються нові наукові дані щодо процесу вироблення навичок в будь-якій сфері, в тому числі і у вокальному навчанні Дуглас Філдс (R. Douglas Fields), який займається проблемою дитячого здоров'я та розвитку людини зазначає, що провідну роль у виробленні навичок відіграє мієлін – біла речовина головного мозку, яка огортає «ізолюючою стрічкою» волокна, що проводять нервові імпульси до головного мозку. Чим товщий шар мієліну, тим швидше доставляється інформація, а значить і швидше досягається успіх. Учені навіть підраховали, що для цього потрібно витратити десять тисяч годин. Мієлінізація мозку продовжується з дитинства до підліткового та раннього дорослого віку [4]. В наш час швидко доставлена інформація у такий спосіб і рефлексія, як результат, є запорукою ефективно організованого учбового процесу з креативною основою.

Творча активність підлітка – це пошук себе, ідентифікація свого «Я» в діяльності, до якої він виявляє інтерес, що в проєкції на вокальне навчання означає новий рівень відносин з педагогом – співпраця, діалог без домінуючого аспекту (інтерактивний аспект в дії). Це призводить до розширення можливостей навчання за рахунок залучення віддалених освітніх ресурсів і знайомства з методиками інших педагогів, до виявлення творчих здібностей, зіставлення себе з «іншими» через здатність до креативного мислення. В таких комфортних умовах роботи підліток набуває свободи у використанні нових ідей і не боїться їх транслювати.

Учні підліткового віку виявляють значний інтерес до співу, знають популярні пісні та їх виконавців, беруть участь у концертній діяльності, перемагають у вокальних конкурсах, кількість дітей охочих навчатися співу зростає останнім часом. Викладачеві слід застосовувати більшу мобільність у пошуках актуальних вокальних методик та обізнаність на новітніх тенденціях у сучасній музиці при підборі вокального репертуару для учня-підлітка, тому що ця вікова категорія має вибірково музичний смак, і примхливо реагує на зразки музики, які їм пропонують до розучування дорослі люди. Чим старший викладач, тим менше довіра творам, що останній рекомендує і тим більший супротив учня виконувати ці пісні,

якщо на його думку вони не є сучасними. Підліток, займаючись сучасним вокалом, має бажання співати ті пісні, що схожі на ті, що він має звичку слухати, але такі твори не завжди можуть бути корисними у карбуванні вокальних навичок, а праця над ними не у змозі вирішувати необхідні творчі завдання. Тож викладач має ретельно розшукувати нові твори і пропонувати кілька на вибір, враховуючи смак учня і його побажання. Якщо твір подобається учню, швидкість розучування твору учнем і його творча активність збільшуються в рази.

Всесвітньо відома американська вокальна методика професора Джо Естіл – EVT (Estill Voice Training) – одна з небагатьох методик, залишених у спадщину вокалістам збудована на науковому підґрунті і вона працює на поліпшення не лише вокальних навичок академічного співака, але і вокаліста, який займається сучасним вокалом. Джо Естіл дослідила зв'язок життєвих звуків, що відтворює щоденно людина, не замислюючись над їх природою, з вокальними прийомами, а кілька вокальних прийомів так і назвала: плач, крик, ридання, мова. Дослідивши з ларингоскопом що відбувається під час співу і порівнявши цю людську дію з рештою звуків, зокрема і ті, що я перерахувала вище, вона розробила свою видатну вокальну методику EVT і крім того залишила величезне поле діяльності для досліджень дефектологів, фоніатрів, фізиків-акустиків, педагогів, ларингологів тощо [3]. У роботі з підлітками асоціативний ряд має величезне значення, тому що учням цього віку цікаво досліджувати себе, вони здатні аналізувати звуки, що видобувають і проводити їх порівняльний аналіз. Відмовляючись від одних м'язових відчуттів і обираючи інші, які якісно покращують вокальний звук, на основі аналітичного методу навчання і відбувається карбування вокальної майстерності. Метод EVT структуровано у три навчальні етапи – 1) технічна майстерність, 2) артистична майстерність, 3) «магія» виконання – фінальний етап – це коли виконавець на сцені вміє налагоджувати тісний емоційний зв'язок зі слухачем і дарувати йому справжню естетичну насолоду під час виступу. На першому етапі творча активність має місце як з боку учня, так і з боку вчителя, який налагоджує навчальний процес таким чином, щоб учень мав можливість із запропонованого методичного матеріалу обирати те, що потрібно саме йому. На другому і третьому етапах проявляється творчо-виконавська активність учня. Тобто можна зробити висновки, що метод Джо Естіл сприяє акумуляції креативної активності, як вчителя,

так і учня, прискорюючи та покращуючи результат набутих мистецьких знань. В EVT відсутній домінуючий аспект, що робить його інтерактивним методом.

Крім школи Джо Естіл не можу не пригадати наукову теорію резонансного співу В. Морозова, тому що вокаліст без «вертикалі» ніколи не буде окрасою гарного концерту, а його голос не матиме насиченого тембру і свободи. В наших теоретичних уроках з третього по п'ятий на авторському каналі на YouTube хочемо познайомити з провідною вокальною методикою В. Г. Підгорної – видатного викладача, яка виховала більшість солістів сучасної Національної заслуженої капели бандуристів ім. Г. Майбороди [https://victoria-zotova.com/ru/youtube/]. Всі ці школи можуть бути корисними і в роботі з учнями підліткового віку, карбуючи вокальні навички і розвиваючи креативну активність особистості в широкому емоційно-інтелектуальному сенсі.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Творчу активність слід розуміти як інтегральну якість особистості з творчою та продуктивною орієнтацією, що виражається у вигляді утворення нових зв'язків та особистісних позицій на рівнях її спрямованості і особливостей психічних процесів. Виявляється і розвивається вона в процесі безпосередньої творчої пізнавальної діяльності, яка оптимізується за рахунок залучення інтерактивних технологій в процес мистецької освіти і вокального навчання, зокрема. У процесі вокальної діяльності з учнями ми впевнилися, що найбільш ефективними компонентами при вокальному навчанні підлітків є емоції, уява, мислення, вольовий, мотиваційний компоненти та компонент творчої активності. У нашій подальшій науковій праці буде експериментально досліджено останній компонент в роботі з підлітками на уроках вокалу і встановлено його значення для постановки голосу на практиці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абитболь Ж. Одиссея голоса. Связь между ДНК, способностью мыслить общаться. Путь длиной 5 миллионов лет / Жан Абитболь; перевод с фр. Е. Морозовой. М. : КоЛибри, Азбука-Аттикус. 2018. 560 с.
2. Емельянов В. В. Развитие голоса. Координация и тренинг / В. В. Емельянов. СПб.: Издательство «Лань», 2003. 192 с.
3. EVT. The official site of Voice Training. Retrieved from https://www.estillvoice.com/history/
4. Коил Дэниел. Код таланта: Гениями не рождаются. Ими становятся /Дэниел Коил [пер. с англ. Ю. Букановой]. М. КоЛибри. Азбука-Аттикус, 2017. 224 с.

5. Морозов В. П. Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники / В. П. Морозов. М. : ИП РАН, МГК им. П. И. Чайковского, Искусство и наука, 2002. 496 с.

6. Родак И. И. Сущность творческой активности учащихся в учебном процессе / И. И. Родак // Советская педагогика, 1959. №4. С.69–77.

7. Український педагогічний енциклопедичний словник/ [ред.-упоряд. С. Гончаренко]. К. : Либідь, 1997. 336 с.

8. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Т. И. Шамова. М.: Педагогика, 1982. 208 с.

9. Юцевич Ю. Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу / Ю. Є. Юцевич. Київ, 1998. 234 с.

REFERENSES

1. Abitbol', Z. H. (2018). *Odisseya golosa. Svyaz' mezhdu DNK, sposobnost'yu myslit' obshchat'sya. Put' dlinoy 5 millionov let.* [Odyssey of the voice. The connection between DNA, the ability to think and communicate. 5 million year path]. Moscow.

2. Yemel'yanov, V. V. (2003). *Razvitiye golosa. Koordinatsiya i trening.* [Voice Development. Coordination and training]. SPb.

3. EVT. The official site of Voice Training. Retrieved from <https://www.estillvoice.com/history/>

4. Koyl Deniyel. (2017). *Kod talanta: Geniyami ne rozhdayutsya. Imi stanovyatsya.* [Talent Code: Geniuses are not born. They become]. Moscow.

5. Morozov, V. P. (2006). *Iskusstvo rezonansnogo peniya. Osnovy rezonansnoy teorii i tekhniki.* [The art of resonant singing. Fundamentals of resonance theory and technique]. Moscow.

6. Rodak. I. I. (1959). *Sushchnost' tvorcheskoy aktivnosti uhashchikhhsya v uchebnom protsesse.* [The essence of students' creative activity in the educational process]. Moscow.

7. *Ukrayins'kyu pedahohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk.* (1997). [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionar]. Kyiv.

8. Shamova, T. I. (1982). *Aktivizatsiya ucheniya shkol'nikov.* [Activation of the teaching of schoolchildren]. Moscow.

9. Yutsevych, YU. YE. (1997). *Teoriya i metodyka formuvannya ta rozvytku spivats'koho holosu.* [Theory and methods of formation and development of the singing voice]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗОТОВА Вікторія Євгенівна – аспірантка кафедри теорії та методики музичного навчання, хорового співу та диригування факультету мистецтв імені А. Т. Авдієвського Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: музична педагогіка, вокальна методика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZOTOVA Viktoriia Evgenivna – PhD Student of the Department of the Theory and Methodology of Musical Education, Choir Singing and Conducting Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskiy National Pedagogical Dragomanov University.

Circle of scientific interests: music pedagogy, vocal technique.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2021 р.

УДК 159.952: [378.091.12:785

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-195-182-185

КЛЄЩ Аліна Олександрівна –

аспірантка Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-5628-0289>

e-mail: alinkakleshch@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ДОМІНАНТНОЇ УВАГИ ЯК ПРОВІДНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЯКОСТІ АНСАМБЛІСТА

Постановка і обґрунтування актуальності проблеми. Психологічні закономірності, механізми музиканта та умови музичної діяльності людини, їх вплив на сприймання музичного мовлення, формування, функціонування і еволюція музичних засобів тісно пов'язані з висновками загальної психології, психофізіології, психолінгвістики, акустики, педагогіки. За такого підходу дослідження психологічних складників домінантної уваги як провідної професійної якості ансамбліста є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Представники інтроспективної психології (Д. Гербарт, В. Вундт, Е. Тітченер)

в увазі вбачали лише внутрішній суб'єктивний бік. Вони вважали, що увага – це стан свідомості, що характеризується ясністю, чіткістю інтенсивністю наявного в ній змісту та процесу. В. Вундт, виходячи з такого розуміння, відстоював апперцептивно-волонтариську теорію уваги. На думку В. Вундта, увага являє собою «психологічну активність, що є проявом невідомої нам внутрішньої сили» [3, с. 67]. Американський психолог Е. Тітченер розумів увагу як «сенсорну якість, яка визначає особливий стан відчуття у свідомості, яскравіше почуття панує над іншими й набуває самостійності, виокремлюється серед них, підпорядковує собі менш яскраві відчуття» [5, с. 114].